

МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ ВЕНЧУРНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У процесі дослідження проаналізовано основні особливості венчурної діяльності та визначено їх вплив на відображення венчурних інвестицій у системі бухгалтерського обліку

Постановка проблеми. За сучасних умов розвитку національної економіки головним фактором, що визначає конкурентоспроможність суб'єктів господарювання, є рівень інноваційного розвитку як окремого підприємства, так і країни в цілому. В свою чергу, впровадження новітніх технологій у діяльність підприємств вимагає залучення та витрачання великих обсягів ресурсів.

Венчурне інвестування виступає альтернативним джерелом залучення вільних ресурсів на довгостроковий період, що дозволяє реалізувати перспективні проекти, які спрямовані на впровадження інновацій та новітніх технологій у діяльність підприємств.

Венчурний капітал, на базі якого виникає інноваційний бізнес, стає потужним ринковим механізмом, який дозволяє централізувати вільні грошові засоби, з'єднати їх з масою нагромаджених наукових відкриттів, комерціалізувати їх за допомогою суб'єктів господарської діяльності. Саме завдяки венчурному капіталу, в США, починаючи з 1982 року, щорічно виникало 600-800 тис. нових фірм, а загалом їх з'явилося понад 23 млн., що збільшило зайнятість робочих на 87 млн. чоловік. Це значно перевищило скорочення за той же час 40 млн. чоловік, зайнятих в структурі великих компаній. До 80 % великих корпорацій, що входили до 100 провідних, втратили позиції, а деякі перестали існувати [3, с. 13].

Перспективи розвитку венчурного бізнесу в Україні будуть залежати не лише від наявності в країні новітніх технологій та вільних фінансових ресурсів, але й від стану бухгалтерського обліку в частині відображення операцій з венчурними інвестиціями. На даному етапі розвитку економіки з врахуванням існуючих напрацювань вітчизняних науковців актуальними на сьогодні є вирішення проблемних питань, що пов'язані саме з обліковим відображенням венчурних інвестицій в системі бухгалтерського розвитку як у підприємства, в яке вкладають венчурний капітал (підприємство-реципієнт), так і у венчурного інвестора, який не дивлячись на достатньо високі ризики такого інвестування, вкладає власні кошти в діяльність та розвиток інноваційних підприємств.

Аналіз сучасних досліджень і публікацій. Дослідженню особливостей венчурного інвестування в Україні присвятили свої праці такі вчені, як Л.Л. Антонюк, С.З. Мошенський, О.М. Петрук, Н.Ю. Пікуліна, А.М. Поручник, Н.І. Редіна та ін.

Мета дослідження полягає у виявленні основних особливостей венчурної діяльності та визначенні їх впливу на відображення венчурних інвестицій у системі бухгалтерського обліку.

Викладення основного матеріалу дослідження. Діяльність венчурних фондів спрямована на поширення та впровадження інновацій в економіку країни, стимулювання науково-технічного прогресу з метою підвищення конкурентоспроможності країни на світовому ринку. Саме капітал венчурних фондів є єдиним ефективним джерелом фінансування інноваційної діяльності підприємств, що розвиваються і потребують значних додаткових фінансових ресурсів.

Однією зі специфічних особливостей венчурного інвестування є те, що суб'єктами венчурного підприємництва є інвестор (або інвестиційний комітет), венчурні капіталісти та підприємства-реципієнти. Венчурні капіталісти є посередниками між інвесторами або інвестиційним комітетом. Вони можуть представляти загальні інтереси групи інвесторів без вкладення власних коштів у підприємства-реципієнти, приймають активну участь в управлінні діяльністю інвестованих підприємств і отримують лише частину прибутку від збільшення ринкової вартості об'єкта вкладення.

Специфічними рисами венчурних інвестицій є відсутність вимог до реципієнта капіталу щодо надання гарантій повернення інвестицій; виключно ретельний відбір об'єкту інвестування з сотень претендентів; суттєва роль особистого чинника при відборі проекту; відсутність намагання інвесторів отримати контроль над компанією; надання спектру додаткових послуг задля зростання ринкової вартості компанії; орієнтація на дохід від інвестицій у довгостроковій перспективі у вигляді приросту ринкової вартості пакету акцій [4, с. 196].

Зауважимо, що венчурна діяльність є досить ризиковим бізнесом. Для інвестора найбільший ризик полягає у вкладенні фінансових ресурсів в діяльність підприємств, відносно яких немає впевненості у поверненні вкладених коштів та отриманні прибутків, так як певні гарантії в такому фінансуванні взагалі не надаються. Для підприємства-реципієнта, в свою чергу, негативною стороною такого фінансування є повна або часткова відстороненість від управління підприємством та у розподілі значних прибутків.

Капітал венчурного інвестиційного фонду відноситься до найбільш ризикованого, що відрізняє його від інших видів капіталу. Він не повертає вкладені у нього інвестором кошти і не виплачує відсотки на них. Інвестор отримує права на всі запатентовані й незапатентовані "ноу-хау", інновації і засновницький прибуток від ризикових проектів у разі їх успіху [3, с. 11].

Значні ризики венчурного інвестування зумовлені також і специфікою об'єкта вкладення, зокрема малі та новостворені підприємства характеризуються своєю непублічністю на початкових стадіях розвитку бізнесу. Це передбачає відсутність акцій таких підприємств у вільному доступі або взагалі неакціонерний тип власності.

Як відомо, венчурні фонди акумулюють фінансовий капітал з різним ступенем ризику. Наприклад, інвестування коштів в такі цінні папери, як облігації акціонерних товариств, передбачає наявність права на переважну вимогу щодо отримання доходу і повернення інвестованих коштів, тобто ризик в даному випадку є найменшим. Інвестування коштів у привілейовані акції несе у собі більші ризики і передбачає менше прав на отримання доходу за таким видом цінних паперів, а власники звичайних акцій отримують дохід в останню чергу і, отже, несуть найбільший ризик. Якщо прибутки зростають, то власники звичайних акцій отримують відповідні переваги, бо вони мають вимогу на дохід, який залишився після виплати фіксованих процентів і дивідендів за привілейованими акціями.

У процесі дослідження та виявлення специфічних характеристик венчурного інвестування виявлено їх вплив на відображення венчурної діяльності в системі бухгалтерського обліку (табл. 1).

Таблиця 1. Особливості відображення венчурної діяльності в системі бухгалтерського обліку: теоретичні аспекти

№ з/п	Особливості венчурної діяльності	Відображення в бухгалтерському обліку
1.	Участь венчурного капіталіста в управлінні інвестованим підприємством	Бухгалтерський облік повинен забезпечувати управління достовірною та оперативною інформацією про здійснювані операції за участі венчурних інвестицій, а також про результати таких операцій та їх вплив на ринкову вартість інвестованого підприємства, з метою прийняття своєчасних та ефективних управлінських рішень
2.	Процес швидкого збільшення статутного капіталу підприємства-реципієнта	Бухгалтерський облік (в частині аналітичного обліку) повинен надавати детальну інформацію про структуру статутного капіталу, номінальну вартість акцій, дивідендну політику та частку кожного засновника
3.	Отримання венчурних інвестицій без застави та відсотків за кредит	Бухгалтерський облік повинен забезпечувати оперативною інформацією про фінансове становище інвестованого підприємства, в частині його кредитоспроможності та платоспроможності, що надасть можливість інвестору адекватно оцінити реальний рівень ризиків та можливий рівень доходності в майбутньому, а також впевнитись в поверненні вкладених коштів

Представлені особливості венчурної діяльності, зумовлюють значний вплив на систему бухгалтерського обліку, який проявляється у формуванні інформації в системі бухгалтерського обліку щодо венчурної діяльності у формі групування даних щодо напрямів венчурної інвестиційної діяльності, стадій, форм фінансування, етапів. Рахунки бухгалтерського обліку, в свою чергу, акумулюють інформацію про витрати, понесені в ході здійснення венчурної інвестиційної діяльності, за місцями їх виникнення, центрами відповідальності та джерелами фінансування. Крім того, формування аналітичних розрізів групування бухгалтерських даних здійснюється з метою прийняття своєчасних та ефективних управлінських рішень.

Венчурні інвестори (фізичні особи і спеціалізовані інвестиційні фонди) за допомогою експертів попередньо детально аналізують як інвестиційний проект, так і діяльність підприємства, що його пропонує, його фінансовий стан, кредитну історію, якість менеджменту, специфіку інтелектуальної власності. Особлива увага приділяється оцінці ступеня інноваційного проекту, від якої переважно залежить потенціал підвищення вартості підприємства. Венчурний інвестор фінансує створення підприємства, потім підтримує його розвиток, на визначеному етапі сприяє випуску акцій для продажу на ринку цінних паперів з метою отримання прибутку. Для забезпечення необхідної ліквідності акцій для продажу малого високотехнологічного підприємства за високою ціною воно повинно пройти шість поступових етапів життєвого циклу: розробка інвестиційного проекту; формування підприємства; початкове залучення венчурного капіталу; початок виробництва нової наукомісткої продукції; розширення та стійке функціонування на основі успішної реалізації продукції, що випускається; продаж підприємства та повернення інвестору вкладених коштів і виплата прибутку [5, с. 19].

Венчурні інвестори беруть пайову участь у капіталі інноваційного підприємства. Вони надають кошти на довгостроковий період на безповоротній і безвідсотковій основі, не вимагаючи гарантій або застави. Венчурні інвестиції є

важливим джерелом фінансування для малих інноваційних підприємств, особливо на початковій стадії розвитку, адже вони не мають відповідного забезпечення, гарантій поворотності коштів, кредитної історії, і тому виникають значні труднощі з фінансуванням їх діяльності. Капітал у венчурні фонди або малі підприємства вкладається у вигляді прямих інвестицій або кредитів під низький відсоток. Оскільки венчурні інвестори стають співвласниками інноваційної фірми, то у разі успіху проекту одержують значні прибутки шляхом продажу акцій за ціною набагато вищою, ніж первинні вкладення. В Україні фондовий ринок не розвинений, а на міжнародному ринку акції також складно продати, оскільки думка про компанію формується з урахуванням попиту на її акції на вітчизняному ринку. Через це венчурні фонди мають іншу мету – після збільшення вартості компанії її продають іноземному стратегу [1, с. 12-14].

Венчурний капіталіст, що очолює фонд або компанію, не вкладає власні кошти в компанію, акції яких він купує. Венчурний капіталіст – це посередник між синдикованими (колективними) інвесторами та підприємцем. У цьому полягає одна із найпринциповіших особливостей цього виду інвестування. З одного боку, венчурний капіталіст самостійно приймає рішення про вибір того або іншого об'єкта для внесення інвестицій, бере участь у роботі ради директорів та всіляко сприяє зростанню і розширенню бізнесу цієї компанії, з іншого – остаточне рішення про вклад інвестицій приймає інвестиційний комітет, що представляє інтереси інвесторів. В остаточному підсумку, прибуток, що отримує венчурний інвестор, належить тільки інвесторам, а не йому особисто. Він має право розраховувати тільки на частину цього прибутку [2, с. 129-139].

Відмітимо, що разом з фінансовими інвестиціями, які вкладає венчурний капіталіст у розвиток діяльності підприємства-реципієнта, також надаються консультаційні послуги з питань менеджменту, маркетингу, що відіграє важливу роль у формуванні та реалізації стратегії підприємства, підборі управлінського персоналу. Крім того, венчурний капіталіст для розширення діяльності підприємства-реципієнта використовує власні зв'язки та інформацію про фінансовий ринок, надає нові ідеї щодо подальшого розвитку інвестованого підприємства.

Венчурний інвестиційний фонд – це фінансова бізнес структура, яка функціонує у галузі наукових досліджень, інженерних розробок, створення і впровадження нововведень ризикового характеру з метою отримання надвеликих прибутків. Венчурний бізнес характерний для високих технологій, нових дослідницьких і впроваджувальних програм, віддача від яких не гарантована [3, с. 9].

На основі проведених досліджень встановлено, що існують такі чинники, що зумовлюють існування особливого інноваційного потенціалу венчурного капіталу:

– зв'язок з особливою інтелектуальною працею в тих відтворювальних процесах, де він відіграє роль одного з провідних ресурсів;

– зв'язок з підприємницькою працею, для якої є притаманним новаторство, винахідництво, готовність до ризику та ін.;

– рух венчурного капіталу, увесь його життєвий цикл супроводжується особливою організацією, контролем, менеджментом та якісно вищим рівнем інформаційного забезпечення з використанням новітніх технологій.

Слід відмітити, що науковцями розглядаються також етапи інноваційної діяльності, серед яких виокремлюються групи витрат, що безпосередньо є об'єктами бухгалтерського обліку (табл. 2).

Таблиця 2. Чотири етапи інноваційної діяльності [6]

Етап	Групи витрат
1. Дослідження і розробки	1. Витрати на дослідження 2. Вкладення (тобто капітальні вкладення або капітальні витрати) у створення нематеріальних активів 3. Витрати від звичайних видів діяльності: – витрати на дослідження ринку; – витрати на управління та ін.
2. Інвестиційний етап	1. Вкладення (капітальні витрати) у придбання і створення нематеріальних активів 2. Вкладення (капітальні витрати) у придбання і створення основних засобів 3. Витрати від звичайних видів діяльності: – витрати на дослідження ринку; – витрати на управління та ін. 4. Витрати на обслуговування позик та ін. 5. Активи і зобов'язання сегмента, що формується
3. Етап освоєння продукції і виходу на ринок	1. Витрати від звичайних видів діяльності: – витрати на виробництво і продаж; – ліцензійні платежі та ін. – витрати на управління 2. Витрати на обслуговування запозичених коштів та ін. 3. Доходи від звичайних видів діяльності (виручка від продажу та ін.) 4. Активи і зобов'язання сегмента, що формується
4. Етап ліквідації вкладень (у необоротні активи) або заміщення інновацій	1. Доходи і витрати від вибуття необоротних активів 2. Витрати від звичайних видів діяльності (витрати на управління та ін.)

Судячи з особливостей і характеристик венчурної інвестиційної діяльності, доцільно визначити основні принципи її обліку, до яких входить:

1) формування інформації в системі бухгалтерського обліку, яка передбачає групування даних щодо напрямів венчурної інвестиційної діяльності, стадій, форм фінансування, етапів;

2) формування на рахунках бухгалтерського обліку інформації про витрати, понесені в ході здійснення венчурної інвестиційної діяльності, за місцями їх виникнення, центрами відповідальності та джерелами фінансування;

3) формування аналітичних розрізів групування даних бухгалтерського обліку з метою прийняття ефективних управлінських рішень.

Висновки та пропозиції. З урахуванням інформаційних потреб учасників венчурного інвестування визначено напрями організації та методики бухгалтерського обліку такого виду фінансування у венчурного інвестора/венчурного фонду та у підприємства-реципієнта:

– удосконалення документування операцій з венчурними інвестиціями (визначення порядку документування, визначення переліку типових форм первинних документів, розробка графіку їхнього складання та подання);

– визначення рахунків синтетичного та аналітичного обліку, інформація за якими систематизується у визначених аналітичних розрізах;

– розробка форм внутрішньої звітності (із зазначенням інформації про залучення фінансових ресурсів через венчурне фінансування; про операції з венчурним капіталом). Джерелами інформації для заповнення таких форм звітності є дані, отримані з відповідних аналітичних рахунків і облікових реєстрів щодо обліку операцій з венчурними інвестиціями.

Перспективами подальших наукових досліджень є розробка теоретичних положень та надання практичних рекомендацій щодо удосконалення методики бухгалтерського обліку, аналізу та контролю венчурної діяльності.

ЛІТЕРАТУРА:

1. *Альмераї А.* Проблеми венчурного інвестування в Україні / А. Альмераї // Вісник КНЕТУ. – 2009. – № 3. – С. 11-15.

2. *Бабінська О.В.* Венчурний бізнес в Україні / О.В. Бабінська // Науковий вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту КНТЕУ. – Чернівці, 2006. – Вип. IV. Економічні науки. – 475 с.

3. *Кириленко В.* Венчурні інвестиційні фонди України: сутність та перспективи розвитку / В. Кириленко // Вісник Тернопільського національного економічного університету. – Тернопіль, 2009. – № 1. – 223 с. – С. 7-19.

4. *Кузнецова І.С.* Інституціональна теорія як методологічна основа дослідження нових господарських практик (на прикладі венчурної діяльності) / І.С. Кузнецова // Наукові праці ДонНТУ. Серія: економічна. – 2006. – Вип. 103-4. – С. 195-200.

5. *Петрук О.М.* Теорія та практика венчурного фінансування [текст]: Монографія / О.М. Петрук, С.З. Мошенський. – Житомир, : ЖДТУ, ПП “Рута”, 2008. – 248 с.

6. *Саенко К.С.* Инновационный и экологический учет: предпосылки и общие принципы их становления / К.С. Саенко // Аудит и финансовый анализ. – 2007. – № 5.

ЯКОВЕЦЬ Ганна Юріївна – магістрант кафедри бухгалтерського обліку Житомирського державного технологічного університету.

Стаття надійшла до редакції 15.09.11 р.